

Poučavanje o Holokaustu na studijima povijesti u Hrvatskoj

Rad se bavi zastupljenošću tema Holokausta i temama vezanim uz Holokaust na prijediplomskim, diplomskim i doktorskim studijima povijesti na hrvatskim fakultetima. Osnovni istraživački naglasak stavljen je na prisutnost i karakter zasebnih kolegija posvećenih Holokaustu. Sekundarno, rad se bavi i prisutnošću tema Holokausta u nastavnim planovima kolegija koji nisu zasebno posvećeni Holokaustu. Analiza studijskih programa provedena je njihovim kvalitativnim pregledom te su obrađeni pomoću metode deskriptivne statistike, a rezultati su prikazani grafički i opisno. Na kraju, rad zaključuje kako su zasebni kolegiji o Holokaustu još uvijek rijetki, te najčešće izborni dok se očekivano određene teme ove tematike pojavljuju kao sadržaji drugih kolegija iz područja suvremene povijesti.

Ključne riječi: Holokaust, studiji povijesti, Hrvatska

1. Uvod

Holokaust, jedna je od nedvojbeno temeljnih i ključnih tema suvremene svjetske, europske, ali i Hrvatske povijesti XX. stoljeća. Osim toga, Holokaust predstavlja i vrlo važan element za razumijevanje drugih fenomena koji su obilježili navedeni period poput totalitarnih režima, genocida te ljudskih prava općenito. Važnost takvog obrazovanja prepoznale su međunarodne institucije poput UNESCO-a¹ ili IHRA-e², ali i neke lokalne inicijative. Teme Holokausta obrađivane su kroz različite vrste literature, tako se mogu pronaći od općih sinteza povijesti, preko radova o određenim elementima Holokausta, ali i u radovima o kulturi sjećanja i pamćenja te na kraju i u metodičkoj literaturi namijenjenoj edukaciji nastavnika za buduće poučavanje o Holokaustu.

Unatoč takvoj važnosti, sustavnih istraživanja o zastupljenosti tema Holokausta na studijima povijesti kojima se obrazuje buduće povjesničare odnosno nastavnike povijesti još uvijek nema. Stoga ovaj rad želi ispitati u kojoj su mjeri kolegiji s temama Holokausta prisutni na hrvatskim sveučilištima, na kojoj se razini i po kojem

1 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, hrv. Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu

2 International Holocaust Remembrance Alliance, hrv. Međunarodni savez za sjećanje na Holokaust

modelu s obzirom na obveznost izvode te na kraju pojavljuje li se Holokaust u okviru kolegija o XX. stoljeću? Odgovori na takva pitanja svakako će doprinijeti boljem razumijevanju važnosti uključivanja ovih tema u sveučilišnu nastavu, ali i otvoriti prostor za daljnje rasprave i istraživanja.

Istraživanje za ovaj rad kao svoj predmet analize uzima sve prijediplomske, diplomatske i doktorske studije povijesti na hrvatskim sveučilištima, čijom se analizom dobiva kvalitativni pregled nastavnih planova i programa, a deskriptivnom analizom rad utvrđuje broj i učestalost kolegija dajući time odgovor na postavljena istraživačka pitanja. Važna je pri tome metodološka napomena, kako su podatci o studijima dobiveni iz *Upisnika studijskih programa* Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih³, dok su za analizu samih studija korišteni javno dostupni podatci sa stranica fakulteta navedenih u *Upisniku*. Svi studiji su bili promatrani u istoj akademskoj godini. Za potrebe istraživanja odabrana je akademska godina 2024./2025. Unatoč pokušaju standardizacije, tijekom istraživanja primijećena su manja odstupanja u ujednačeno-sti dostupnih informacija na web stranicama sveučilišta, no ona nisu bitno utjecala na provedbu analize.

1.1. Kratak teorijski okvir poučavanja o Holokaustu

Holokaust je riječ koja na grčkom jeziku znači *potpuno spaljen*, te iako je i kod Grka i Rimljana označavala žrtvu paljenicu, danas se najčešće koristi kao naziv za period od dvanaest godina između 1933. i 1945. u kojem se odvijao nacistički progon Židova. Period Holokausta odlikuje stalna eskalacija nasilja prema Židovima koje će svoj vrhunac dosegnuti *konačnim rješenjem*. Terminološki je važno napomenuti kako se od 80-ih godina XX. stoljeća u međunarodnoj zajednici sve više koristi i termin *Šoa*, koji se još u starozavjetnim knjigama koristio kako bi se opisalo totalno zlo.⁴ O kakvome se zlu radilo na području Hrvatske najbolje govori podatak da, unatoč postojanju deset židovskih općina, danas u Hrvatskoj živi svega oko 2000 Židova.⁵

1.2. Holokaust kao edukacijska tema

Poučavanje o Holokaustu te drugim kontroverznim temama danas se gotovo bez iznimke smatra temeljem za razvoj pluralističkog i demokratskog društva.⁶ Razlog za to jest što takve teme učenicima i studentima, osim osnovnih demokratskih vrijednosti, usađuju kritičko promišljanje i vještinu provjeravanja izvora informacija.⁷ Takvo obrazovanje otvara prostor i za raspravu o odgovornosti društva i pojedinaca,

3 *Upisnik studijskih programa*, <https://hko.srce.hr/usp/index> (posjet 30.10.2025.)

4 Ivo Goldstein i Slavko Goldstein, *Holokaust u Zagrebu - 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje*, (Zagreb: Profil knjiga, 2024.): 15.

5 Snježana Koren i Leonarda Miletić, „Holokaust u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj“, u: *Pričajte to svojoj djeci... O Holokaustu u Europi 1933. – 1945.*, ur. Stephane Bruchfeld i Paul A. Levine (Zagreb: Srednja Europa, 2018): 110.

6 *Poučavanje kontroverznih tema: Priručnik za stručno usavršavanje nastavnika* (Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2016) 7-8.

7 *Ibid.*, 13-14.

te predstavlja ključan element građanske i moralne svijesti, a što je svakako potrebno u društvima u kojima prema nekim autorima postoje značajne revizionističke struje.⁸ Pri tome svakako na umu treba imati i kako zločini počinjeni u Holokaustu nisu samo plod ideologije, već i društvenog pristanka ili negiranja zločina,⁹ što dodatno potvrđuje važnost razvoja obrazovanja o Holokaustu kako se takve stvari više nikada ne bi ponovile. Zbog toga, motivacija za učenje o Holokaustu ne treba biti samo činjenično učenje već poticanje intelektualnog i osobnog razvoja,¹⁰ a cilj poučavanja tako osjetljivih tema kao što je rečeno nikako nije samo faktografsko usvajanje činjenica već razvoj građanskih kompetencija. Takvim pristupom studenti neće samo memorirati činjenice već će prepoznati mehanizme isključivanja i propagande koji prethode nasilju.¹¹ U tome procesu nastavnici (sadašnji, a posebice oni budući) imaju ključnu ulogu jer trebaju stvoriti prostor u kojima će učenici moći istražiti različite moralne dileme i vlastite stavove s jedne strane te razvijati empatiju i razumijevanje kod svojih učenika s druge strane.¹² No, unatoč svemu obrazovanje o Holokaustu u Hrvatskoj je još uvijek prema nekim autorima vrlo manjkavo,¹³ a što će ovaj rad dodatno propitati. S obzirom na još uvijek upitno razvijeno obrazovanje o Holokaustu na svim razinama, zanimljiva je upravo činjenica da Holokaust predstavlja jedan od najdjelotvornijih, a ujedno i najbolje dokumentiranih tema za pedagoško propitivanje svijeta u kojem učenici i studenti žive.¹⁴

1.3. Razvoj poučavanja o Holokaustu u Europi i svijetu

Iako se poučavanje o Holokaustu razvija relativno brzo nakon Drugog svjetskog rata, nakon 1989. u mnogim europskim zemljama dolazi do *institucionalizacije sjećanja*, ali i (re)konstrukcije sjećanja u čemu obrazovni i javni programi sve veći naglasak stavljaju na žrtve, a pri tome se naravno uključuju one iz Holokausta.¹⁵ Iduća etapa istraživanja, u europskom kontekstu u pogledu genocida značajno se proširila nakon ratova u Ruandi i Bosni i Hercegovini, kada je europska politička znanost pod pritiskom tako masovnih zločina obratila više pažnje na njegova istraživanja,¹⁶ čime su ona postala relevantna za suvremene obrazovne programe, a u kojima se vrlo često povezuje povijesno i suvremeno nasilje. U sklopu tih tendencija važan je i transnaci-

8 Mirjana Kasapović, „Genocid u NDH: Umanjivanje, banaliziranje i poricanje zločina“, *Politička misao*, br. 55 (2018): 10.

9 Hrvoje Klasić, „Židovi u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj – represija“, u: *Antijudaizam, antisemitizam i holokaust u Hrvatskoj*, ur. Neven Budak (Zagreb: Židovska općina Zagreb, 2020): 58-59.

10 Nenad Popović ur., *Holokaust u nastavi: priručnik za nastavnike* (Zagreb: Durieux, 2005): 5.

11 *Poučavanje kontroverznih tema: Priručnik za stručno usavršavanje nastavnika*, (Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2016.): 15-16.

12 *Teaching Controversial Issues: A guide for teachers*, (Oxford: Oxfam GB, 2018) 3-5.

13 Goldstein i Goldstein, *Holokaust u Zagrebu - 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje*, 10.

14 Popović ur., *Holokaust u nastavi: priručnik za nastavnike*, 5.

15 Mila Orlić, „Javni diskursi, nacionalne memorije i historiografija na sjevernojadranskom prostoru“, *Časopis za povijest Zapadne Hrvatske* br. 6 i 7 (2012): 14-15.

16 Kasapović „Genocid u NDH: Umanjivanje, banaliziranje i poricanje zločina“, 8.

onalni pristup obradi i sjećanju na neke teške i kontroverzne teme.¹⁷ Danas europske obrazovne politike sve više potiču aktivno i participativno učenje u čemu se pronalazi i suosjećanje za žrtve, ali i promišljanje o moralnim dilemama. Na međunarodnoj razini, pak razvoj kurikuluma o ljudskim pravima i demokraciji dovodi do toga da se u nastavne planove sve češće uključuju teme koje su nekada bile kontroverzne.¹⁸ Uz to, multikulturalno razumijevanje također postaje sve važniji dio europskih obrazovnih politika, a to je posebice važno kako bi se spriječili daljnji ekstremizmi i netolerancije.¹⁹ Međunarodna istraživanja o Holokaustu odvijaju se zahvaljujući nekim od najistaknutijih institucija poput Centra Yad Vashema ili IHRA-e koja je izdala *Preporuke za poučavanje i učenje o holokaustu*.²⁰ Na kraju, treba reći da u svemu ovome leži i velika odgovornost, koja nije apstraktna već krajnje konkretna, a koja nas obvezuje da se pamti i prenosi što se i kako dogodilo.²¹

1.4. Izazovi poučavanja o Holokaustu

Poučavanje o Holokaustu od nastavnika traži napuštanje tradicionalnih metoda predavanja, te zahtijeva interdisciplinarni pristup nastavi.²² No, napuštanje tradicionalnih predavanja nikako ne znači da treba pojednostavljivati odgovore na složena povijesna pitanja,²³ već je potrebno okrenuti se komparativnim i ranije spomenutim transnacionalnim pristupima povijesti, kao i uključivanje u šire kontekste europskih dinamika tijekom i nakon Drugog svjetskog rata.²⁴ Takvi, teži i složeni odgovori ponudili bi rješenje za bolje razumijevanje problematike i izbjegavanje mogućih polarizacija unutar *razreda* što je čest slučaj u poučavanju ovakvih tema. Također, zbog toga pri poučavanju o Holokaustu kao i o drugim teškim povijesnim temama treba pažljivo upravljati emocijama učenika i studenata.²⁵ Posebno značajan izazov postavlja se pred nastavu, ali i javna sjećanja na traumatične povijesne epohe u pogledu distanciranja od ideoloških interpretacija kako bi se jasno mogla načiniti distinkcija između obrazovanja i nekog vida političke propagande.²⁶ Osim toga, posebne izazove predstavljaju već ranije spomenute relativizacije koje se događaju i u hrvatskom društvu,²⁷ što svakako otežava stvaranje objektivnog i kritičkog pristupa u nastavi.

17 Vjeran Pavlaković, Dario Brentin i Davor Pauković, „The Controversial Commemoration: Transnational Approaches to Remembering Bleiburg“, *Politička misao* 55, br. 2 (2018): 18-20.

18 *Poučavanje kontroverznih tema: Priručnik za stručno usavršavanje nastavnika*, 11-12.

19 *Teaching controversial issues: A guide for teachers*, 7-8.

20 *Preporuke za poučavanje i učenje o Holokaustu*, (Zagreb: International Holocaust Remembrance Alliance, 2019.)

21 Tvrtko Jakovina, „Uništenje Židova u NDH“, *Antijudaizam, antisemitizam i holokaust u Hrvatskoj*, ur. Neven Budak (Zagreb: Židovska općina Zagreb, 2020): 100.

22 Dmytro Desiatov „The methodological principles of genocide teaching in the school course of history“, *Regional Formation and Development Studies*, Vol 18, br. 1 (2016): 44.

23 Popović ur., *Holokaust u nastavi: priručnik za nastavnike*, 7.

24 Orlić, „Javni diskursi, nacionalne memorije i historiografija na sjevernojadranskom prostoru“, 18.

25 *Poučavanje kontroverznih tema: Priručnik za stručno usavršavanje nastavnika*, 17.

26 Pavlaković, Brentin i Pauković, „The Controversial Commemoration: Transnational Approaches to Remembering Bleiburg“, 19-21.

27 Jakovina, „Uništenje Židova u NDH“, 98-99.

Takve relativizacije ne dolaze samo iz određenih pseudoznanstvenih krugova, već često i iz filmova, knjiga i medijskih sadržaja koji su lako dostupni, ali i vrlo utjecajni u potkopavanju napora ostvarenih u obrazovnim institucijama.²⁸

2. Poučavanje o Holokaustu na studijima povijesti

Kakvo je poučavanje o Holokaustu na studijima povijesti u Hrvatskoj?

2.1. Osnovne metodološke napomene

Prema ranije spomenutom *Upisniku* napravljena je analiza svih studijskih programa povijesti u Hrvatskoj²⁹, na prijediplomskoj, diplomskoj i doktorskoj razini na ukupno osam filozofskih fakulteta od kojih je prema tipu financiranja sedam javnih i jedan privatni. Ukupno je tako analizirano trideset pet studijskih programa, od kojih je četrnaest bilo prijediplomske razine, šesnaest diplomske razine, jedan sveučilišni integrirani prijediplomski i diplomski studij te četiri doktorska studija. Od trideset pet analiziranih, sedamnaest studijskih programa bilo je jednopredmetnih, dok je njih osamnaest bilo dvopredmetnih. Na prijediplomskoj i diplomskoj razini u blagoj

28 Klasić, „Židovi u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj - represija“, 59.

29 *Doktorski studij Povijesti*, (Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište, 2023.); *Izvedbeni plan nastave prijediplomskog studija Povijesti u akademskoj godini 2024./2025.*, (Pula: Filozofski fakultet u Puli, 2024.); *Izvedbeni plan nastave diplomskog studija Povijesti u akademskoj godini 2024./2025.*, (Pula: Filozofski fakultet u Puli, 2024.); *Plan i program prijediplomskog sveučilišnog studija Povijest (dvopredmetni)*, (Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 2024.); *Plan i program diplomskog sveučilišnog studija Povijest (dvopredmetni, smjer: nastavnički)*, (Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 2024.); *Plan i program diplomskog sveučilišnog studija Povijest (dvopredmetni, smjer: opći)*, (Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 2024.); *Plan i program Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Povijest*, (Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku, 2024.); *Plan i program Sveučilišni diplomski dvopredmetni studij Povijest*, (Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku, 2024.); *Revidirani plan i program poslijediplomskog doktorskog studija – Moderna i suvremena hrvatska povijest u europskom i svjetskom kontekstu*, (Zagreb: Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2021.); *Sveučilišni integrirani studij povijesti i geografije – Struktura studija*, (Zagreb: Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu: s.a.); *Sveučilišni prijediplomski jednopredmetni studij povijesti – Struktura studija*, (Zagreb: Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2024.); *Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij povijesti – Struktura studija*, (Zagreb: Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2024.); Filozofski fakultet u Splitu, https://www.ffst.unist.hr/studiji/preddiplomski_studij/povijest (posjet 30.10.2025); Filozofski fakultet u Splitu, https://www.ffst.unist.hr/studiji/diplomski_studij/povijest (posjet 30.10.2025); Studijski program preddiplomski sveučilišni studij Povijest, 1.-Preddiplomski-sveucilisni-studij-Povijest_Studijski-program-2022.-2023._s-prijevodom.pdf (posjet 30.10.2025); Studijski program preddiplomski sveučilišni studij Povijest (dvopredmetni), 2.-Preddiplomski-sveucilisni-studij-Povijest-dvopredmetni_Studijski-program-2022.-2023._s-prijevodom.pdf (posjet 30.10.2025); Studijski program diplomski sveučilišni studij Povijest, 3.-Diplomski-sveucilisni-studij-Povijest_Studijski-program-2022.-2023._s-prijevodom.pdf (posjet 30.10.2025); Studijski program diplomski sveučilišni studij Povijest (nastavnički), 4.-Diplomski-sveucilisni-studij-Povijest-nastavnicki_Studijski-program-2022.-2023._s-prijevodom.pdf (posjet 30.10.2025); Hrvatski studiji, https://www.fhs.unizg.hr/studiji/prijediplomski/dvopredmetni_studiji/povijest; Sveučilišni prijediplomski studij Povijest Jadrana i Mediterana, https://www.unidu.hr/https-www-unidu-hr-wp-content-uploads-2022-11-povijest_-_preddiplomski_-_povijest_jadrana_i_mediterrana-pdf/ (posjet 30.10.2025)

su prednosti po brojnosti bili dvopredmetni, dok su integrirani odnosno doktorski studiji, očekivano u potpunosti jednopredmetni.

2.2. Razvoj poučavanja Holokausta na hrvatskim fakultetima

Literature koja bi opisivala razvoj poučavanja o Holokaustu generalno na hrvatskim fakultetima, ne samo na studijima povijesti, nažalost još uvijek nema, stoga je za praćenje početaka razvoja poučavanja ove teme nužno analizirati medijske i internetske izvore.

Jedan od prvih koraka k obrazovanju o Holokaustu na fakultetima, učinio je Filozofski fakultet u Rijeci koji je 2020. uveo kolegij takve tematike u suradnji sa Zakladom za promicanje obrazovanja o holokaustu na američkom Northwestern Sveučilištu.³⁰ Značajan iskorak u javnom djelovanju učinila je i Documenta, koja je početkom 2021. organizirala događaj pod nazivom *Novi pristupi obrazovanju o holokaustu na sveučilištu*.³¹ Tijekom 2022. Filozofski fakultet u Rijeci, nakon uspješne provedbe prvog kolegija, uvodi još četiri kolegija o Holokaustu i antisemitizmu.³² Etabliranju ovakvih tema na hrvatskim fakultetima svakako je doprinijelo i to što je Katedra za judaistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu u siječnju 2024. promijenila svoj naziv u Katedra za židovske studije i istraživanje Holokausta,³³ a iste je godine i na Filozofskom fakultetu u Rijeci otvoren Centar za istraživanje Holokausta i genocida na jugoistoku Europe.³⁴

2.3. Pojavnost kolegija o Holokaustu na studijima povijesti³⁵

Prvi dio analize odnosi se na prebrojavanje broja kolegija koji su posvećeni Holokaustu, odnosno onih kojih se i u svome nazivu te u cijelom ili gotovo cijelom sadržaju bave temama Holokausta. Kao što prikazuje Grafikon 1. studijski programi na kojima se izvodi barem jedan kolegij posvećen Holokaustu u značajnoj su manjini tako se na samo tri studijska programa izvodi barem jedan takav kolegij, od čega su dva prijediplomska, a jedan je diplomski studijski program. Najdalje je pri tome odmaknuo prijediplomski studij povijesti na riječkom Filozofskom fakultetu koji u sebi sadrži tri kolegija posvećena Holokaustu, a na istom fakultetu na nastavničkom smjeru diplomskog studija povijesti dodatno se izvodi još jedan kolegij. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu³⁶, izvodi se jedan kolegij posvećen Holokaustu na prijediplomskom

30 Historiografija.hr, <https://historiografija.hr/?p=30000> (posjet 30.10.2025)

31 Documenta, <https://documenta.hr/novosti/odrzan-razgovor-novi-pristupi-obrazovanju-o-holokaustu-na-sveucilistu/> (posjet 30.10.2025)

32 Studentski.hr, <https://studentski.hr/studenti/vijesti/filozofski-u-rijeci-uvodi-obrazovanje-o-antisemitizmu> (posjet 30.10.2025)

33 Historiografija.hr, <https://historiografija.hr/?p=39526> (posjet 30.10.2025)

34 Odsjek za povijest, <https://povijest-ffri.uniri.hr/istrazivanje/> (posjet 30.10.2025)

35 Svi podatci prezentirani u poglavljima 3.3. i 3.4. dobiveni su iz izvedbenih planova i silabusa javno dostupnih na internetskim stranicama fakulteta koji imaju neki od studija povijesti. Svi mrežni izvori korišteni u radu navedeni su u popisu izvora.

36 ECTS Informacijski paket, <https://theta.ffzg.hr/ects> (posjet 30.10.2025)

studiju povijesti. Ukupno je dakle na hrvatskim studijima povijesti pet kolegija koji su direktno posvećeni Holokaustu. Svi navedeni kolegiji su izborni po svome statusu, te svi nose opterećenje od tri ECTS boda. Među ovim kolegijima, s obzirom na temu rada posebno je vrijedno istaknuti kolegij koji se izvodi na nastavničkom modulu diplomskog studija povijesti u Rijeci, na kojem studenti, budući nastavnici povijesti, mogu stjecati znanja koja će moći integrirati u svojoj budućoj nastavi.

Grafikon 1: Udio studijskih programa koji u sebi imaju barem jedan kolegij posvećen Holokaustu

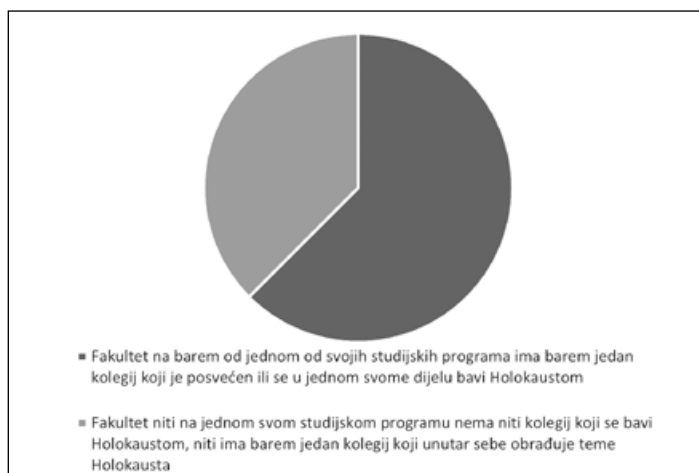
Komparacija navedenih kolegija otkriva kako su svi kolegiji posvećeni sličnim ciljevima nastave, dok se razlika može donekle uočiti na razini ishoda učenja, koji su na prijediplomskoj razini usmjereni na usvajanje i razumijevanje osnovnih koncepata vezanih za Holokaust, dok je kolegij na diplomskom nastavničkom smjeru usmjeren na primjenu i stvaranje znanja kod budućih učenika. Sličnosti su uočene i u načinu vrednovanja studentskog rada, no značajne razlike su uočene u načinu izvođenja nastave, tako da se na četiri kolegija nastava izvodi isključivo kroz seminare i vježbe dok se na jednom kolegiju nastava izvodi isključivo kroz predavanja. Literatura je za sve kolegije klasično podijeljena na obveznu i izbornu, te je relativno ujednačena pri čemu se može uočiti kako većina literature nije digitalna, niti dostupna na mreži.

2.4. Teme o Holokaustu unutar ostalih kolegija

Nakon provedene analize pojavnosti kolegija posvećenih Holokaustu, za dobivanje još jasnije slike o stanju poučavanja o temama iz područja Holokausta bilo je potrebno analizirati i izvedbene planove drugih kolegija, kako bi se utvrdilo postoje li u njima nastavni sadržaji ili literatura posvećena ovim temama. Nakon provedene analize uočeno je ukupno dvanaest kolegija koji su se barem u jednom dijelu referirali na Holokaust. Ukoliko bi se govorilo o studijima na kojima se oni izvode ponovno bi tu prednjačili Filozofski fakultet u Rijeci i Filozofski fakultet u Zagrebu, no među njih treba svakako ubrojiti i Filozofski fakultet u Zadru koji na čak tri obvezna ko-

legija ima teme povezane s Holokaustom, pri čemu je jedan i posvećen proučavanju fašizma i antifašizma. Govoreći o statusu kolegija s obzirom na izbornost, vidljivo je da su kolegiji tu pravilno raspoređeni te ih je šest obveznih i šest izbornih. Treba pri tome istaknuti kako se kod obveznih kolegija u dosta slučajeva radi o kolegijima koji se bave općom ili hrvatskom poviješću XX. stoljeća što svakako predstavlja integraciju istraživanih tema u neke od temeljnih kolegija studija povijesti. Na spomenutim kolegijima, Holokaust se najčešće u izvedbenim planovima navodi kao nastavna tema, u manjem dijelu samostalno, a češće u sklopu tema o Drugom svjetskom ratu, organizaciji Nezavisne Države Hrvatske (NDH) i sl. Također, vrijedno je istaknuti kako je jedan od obveznih kolegija posvećen kontroverznom i osjetljivim temama u nastavi povijesti što je svakako bitna stavka obrazovanja budućih nastavnika. Na kraju, analiza je pokazala da se i na doktorskom studiju moderne i suvremene hrvatske povijesti nalaze dva izborna kolegija koja bi svakako mogla doprinijeti poučavanju o Holokaustu kroz vid učenja o totalitarizmu te o kulturi sjećanja.

S druge strane, treba također istaknuti i činjenicu koja je vidljiva iz Grafikona broj 2, a prema kojemu je jasno kako na značajnom broju fakulteta niti na jednom studijskom programu, osim kolegija koji bi se bavili Holokaustom, ne postoje, ili barem kroz javno dostupne izvedbene planove kolegija nisu prezentirani sadržaji o Holokaustu niti na jednom od kolegija bilo obveznih ili izbornih. Takva praksa svakako može dodatno potaknuti promišljanja uči li se o Holokaustu dovoljno na studijima povijesti na svim razinama.

Grafikon 2: Udio fakulteta koji na svojim studijskim programima imaju barem jedan kolegij posvećen Holokaustu ili na nekom kolegiju obrađuju teme vezane uz Holokaust.

3. Rasprava i pogled u budućnost

Analiza pokazuje kako su na nekim hrvatskim fakultetima svakako vidljivi pozitivni pomaci, koji u prvom redu označavaju uvođenje novih kolegija, no jednako tako vid-

ljivo je kako još većina fakulteta nema sustavno uključene teme Holokausta. Također, kolegiji koji su posvećeni Holokaustu su izborni, zbog čega studenti mogu završiti studiji i bez da se susretnu s tako važnim temama. O uzrocima niske zastupljenosti svakako bi se moglo raspravljati, no među najvažnijima su zasigurno institucionalni razlozi, ali jednako tako i pitanje dostatnog broja stručnjaka koji bi se bavili poučavanjem o Holokaustu. Osim toga, ne treba zaboraviti i potrebu za stvaranjem opće društvene klime koja će promišljati o osjetljivim, a često još uvijek i kontroverznim temama u društvu.

S druge strane posve je jasno, da budući povjesničari i nastavnici povijesti trebaju razumjeti ne samo Holokaust kao povijesni fenomen, već i njegovu etičku i obrazovnu komponentnu kako bi kroz njega razvijali kritičko mišljenje, ali i građansku odgovornost što predstavlja temelj svakog odgovornog društva. U tome mogu poslužiti i iskustva drugih zemalja obrađena u teorijskom okviru ovoga rada, ali odgovornost i dalje ostaje na hrvatskoj historiografiji. Uz primjetan trend rasta interesa za takve teme, te uz potporu međunarodnih projekata i drugih oblika podrške istraživanju te razvoju obrazovanja o Holokaustu, očekuje se kako bi se hrvatskoj historiografiji mogle otvoriti mnoge prilike, koje bi Holokaust i teme vezane uz njega učinile sastavnim dijelom obrazovanja na studijima koji se upravo bave izučavanjem prošlosti.

4. Zaključak

Na kraju provedenog istraživanja može se zaključiti kako je poučavanje o Holokaustu na hrvatskim studijima još uvijek nedovoljno razvijeno, premda su učinjeni pozitivni iskoraci posebice na filozofskim fakultetima u Rijeci i Zagrebu, a dodatno ohrabruje i nastanak istraživačkih centara. U skorijoj budućnosti fokus bi svakako trebao biti na integraciji tema Holokausta kako u obvezne tako i u izborne kolegije, ali i na razvoju nastavničkih kapaciteta te jačanju međunarodne suradnje. Takvim pristupom omogućilo bi se stvaranje trajnijeg modela obrazovanja o Holokaustu koji bi naglasak stavio na znanja i vještine poput kritičkog mišljenja i građanske odgovornosti, a koje su u XXI. stoljeću nezamjenjive kako za učenike, tako i za studente te njihove nastavnike.

Literatura i izvori:

- Desiatov, Dmytro. „The Methodological Principles of Genocide Teaching in the School Courses of History“. *Regional Formation and Development Studies*, Vol 18, br. 1 (2016): 43-50.
- Documenta. <https://documenta.hr/novosti/odrzan-razgovor-novi-pristupi-obrazovanju-o-holokaustu-na-sveucilistu/> (posjet 30.10.2025.)
- Doktorski studij Povijesti*. Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište, 2023.
- ECTS Informacijski paket. <https://theta.ffzg.hr/ects> (posjet 30.10.2025.)
- Filozofski fakultet u Splitu. https://www.ffst.unist.hr/studiji/preddiplomski_studij/povijest (posjet 30.10.2025.)

- Filozofski fakultet u Splitu. https://www.ffst.unist.hr/studiji/diplomski_studij/povijest (posjet 30.10.2025.)
- Goldstein, Ivo, Slavko Goldstein. *Holokaust u Zagrebu - 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje*. Zagreb: Profil, 2024.
- Historiografija.hr. <https://historiografija.hr/?p=30000> (posjet 30.10.2025.)
- Historiografija.hr. <https://historiografija.hr/?p=39526> (posjet 30.10.2025.)
- Hrvatski studiji. https://www.fhs.unizg.hr/studiji/prijediplomski/dvopredmetni_studiji/povijest (posjet 30.10.2025.)
- Izvedbeni plan nastave prijediplomskog studija Povijesti u akademskoj godini 2024./2025.* Pula: Filozofski fakultet u Puli, 2024.
- Izvedbeni plan nastave diplomskog studija Povijesti u akademskoj godini 2024./2025.* Pula: Filozofski fakultet u Puli, 2024.
- Jakovina, Tvrtko. „Uništenje Židova u NDH“. U: *Antijudaizam, antisemitizam i holokaust u Hrvatskoj*, ur. Neven Budak, 79 -127. Zagreb: Židovska općina Zagreb, 2020.
- Kasapović, Mirjana. „Genocid u NDH: Umanjivanje, banaliziranje i poricanje zločina.“ *Politička misao* 55, br. 1 (2018): 7-32. <https://doi.org/10.20901/pm.55.1.01>
- Klasić, Hrvoje. „Židovi u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj – represija“. U: *Antijudaizam, antisemitizam i holokaust u Hrvatskoj*, ur. Neven Budak, 45-77. Zagreb: Židovska općina Zagreb, 2020.
- Koren, Snježana i Leonarda Miletić. „Holokaust u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj“. U: *Pričajte to svojoj djeci... O Holokaustu u Europi 1933. – 1945.*, ur. Stephane Bruchfeld i Paul Levine, 87-110. Zagreb: Srednja Europa, 2018.
- Odsjek za povijest. <https://povijest-ffri.uniri.hr/istrazivanje/> (posjet 30.10.2025.)
- Orlić, Mila. „Javni diskursi, nacionalne memorije i historiografija na sjevernojadranskom prostoru.“ *Časopis za povijest Zapadne Hrvatske*, br. 6 i 7, (2012): 13-22.
- Pavlaković, Vjeran, Dario Brentin i Davor Pauković. „The Controversial Commemoration: Transnational Approaches to Remembering Bleiburg.“ *Politička misao* 55, br. 2 (2018): 7-32.
- Popović, Nenad ur. *Holokaust u nastavi: priručnik za nastavnike*. Zagreb: Durieux, 2005.
- Plan i program diplomskog sveučilišnog studija Povijest (dvopredmetni, smjer: nastavnički)*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 2024.
- Plan i program diplomskog sveučilišnog studija Povijest (dvopredmetni, smjer: opći)*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 2024.
- Plan i program prijediplomskog sveučilišnog studija Povijest (dvopredmetni)*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 2024.
- Plan i program Sveučilišni diplomski dvopredmetni studij Povijest*. Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku, 2024.
- Plan i program Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Povijest*. Osijek: Filozofski fakultet u Osijeku, 2024.
- Preporuke za podučavanje i učenje o Holokaustu*. Zagreb: International Holocaust Remembrance Alliance, 2019.
- Poučavanje kontroverznih tema: Priručnik za stručno usavršavanje nastavnika*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2016.
- Revidirani plan i program poslijediplomskog doktorskog studija – Moderna i suvremena hrvatska povijest u europskom i svjetskom kontekstu*. Zagreb: Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2021.

- Studentski.hr.<https://studentski.hr/studenti/vijesti/filozofski-u-rijeci-uvodi-obrazovanje-o-antisemitizmu> (posjet 30.10.2025.)
- Studijski program diplomski sveučilišni studij Povijest*. 3.-Diplomski-sveucilisni-studij-Povijest_Studijski-program-2022.-2023._s-prijevidom.pdf (posjet 30.10.2025.)
- Studijski program diplomski sveučilišni studij Povijest (nastavnički)*. 4.-Diplomski-sveucilisni-studij-Povijest-nastavnicki_Studijski-program-2022.-2023._s-prijevidom.pdf (30.10.2025.)
- Studijski program preddiplomski sveučilišni studij Povijest*. 1.-Preddiplomski-sveucilisni-studij-Povijest_Studijski-program-2022.-2023._s-prijevidom.pdf (posjet 30.10.2025)
- Studijski program preddiplomski sveučilišni studij Povijest (dvopredmetni)*. 2.-Preddiplomski-sveucilisni-studij-Povijest-dvopredmetni_Studijski-program-2022.-2023._s-prijevidom.pdf (posjet 30.10.2025)
- Sveučilišni integrirani studij povijesti i geografije – Struktura studija*. Zagreb: Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu, s. a.
- Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij povijesti – Struktura studija*. Zagreb: Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2024.
- Sveučilišni prijediplomski jednopredmetni studij povijesti – Struktura studija*. Zagreb: Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2024.
- Sveučilišni prijediplomski studij Povijest Jadrana i Mediterana*. https://www.unidu.hr/https-www-unidu-hr-wp-content-uploads-2022-11-povijest_-_preddiplomski_-_povijest_jadrana_i_mediterana-pdf/ (posjet 30.10.2025)
- Teaching Controversial Issues: A guide for teachers*. Oxford: Oxfam GB, 2018.
- Upisnik studijskih programa*. <https://hko.srce.hr/usp/index> (posjet 30.10.2025)

SUMMARY

TEACHING ABOUT THE HOLOCAUST IN HISTORY STUDIES IN CROATIA

The paper deals with the representation of Holocaust topics and Holocaust-related topics in undergraduate, graduate and doctoral history studies at the Croatian universities. The main research emphasis is placed on the presence and the character of separate courses dedicated to the Holocaust. Secondly, the paper also deals with the presence of Holocaust topics in the curricula of the courses that are not exclusively dedicated to the Holocaust. The analysis of the study programs was conducted through their qualitative review and was processed using the method of descriptive statistics, and the results are presented graphically and descriptively. Finally, the paper concludes that individual courses on the Holocaust are still rare, and most often elective, while, as expected, certain topics on this topic appear as a content of other courses in the field of the contemporary history.

Keywords: Holocaust, history studies, Croatia